

Posudek oponentky práce
na diplomovou práci Bc. Marie-Anny Hamanové

Bilingvismus jako nevýhoda? Lexikální vybavování v prvním jazyce bilingvních mluvčích

Závěrečná diplomová práce Marie-Anny Hamanové se zabývá problematikou bilingvismu u dospělých uživatelů jazyka a klade si za cíl vyzkoumat, v návaznosti na předchozí studie, zda znalost cizích jazyků ovlivňuje lexikální vybavování v mateřském jazyce u rodilých mluvčích češtiny. V teoretické části se autorka nejprve zamýšlí nad významem pojmu bilingvismus a definuje jej, posléze představuje literaturu v oblasti lexikálního vybavování u bilingvních mluvčích a na jejich základě formuluje výzkumné otázky pro svou diplomovou práci. V praktické části popisuje komplexní a promyšlený experiment, tvorbu stimulů, sběr a analýzu dat. Výsledky jsou jasně a pečlivě interpretovány, diskutovány a adekvátně vztaženy k předchozím výzkumům. Zjištění se částečně rozchází s předchozí literaturou v tom, že v předložené práci není nalezen vliv míry znalosti cizích jazyků na lexikální vybavování v jazyce mateřském. Autorka nabízí přesvědčivé vysvětlení založené na rozdílném rázu testované populace a zároveň navrhuje možné směry pro další výzkum.

Níže hodnotím jednotlivé aspekty práce.

Práce je velmi dobře strukturovaná, argumentace jasně prezentovaná a vždy podložena buď přechozími studiemi nebo vlastními daty autorky. Terminologie je používána adekvátně, velmi kladně hodnotím zejména autorčino zamyšlení se nad významem termínu bilingvismus. Je jasně formulována výzkumná otázka a predikce. Interpretace výsledků je prezentována jasně a v přímé návaznosti na data. Kritérium **koncepte** práce hodnotím známkou **výborně**.

Experimentální část práce je vynikající. Jsou jasně definovány predikce pro očekávané výsledky, autorka se k nim vrací v interpretační části a kriticky je hodnotí. Výběr stimulů, databáze obrázků a průzkum frekvence slov v korpusu byl velmi pečlivý a časově, věřím, i velmi náročný a bude dobře využitelný v budoucích výzkumech zaměřených na lexikální vybavování v češtině. Taktéž je velkým přispěním české psycholingvistiky tvorba jazykového dotazníku. Byl testován velký vzorek participantů, což je zvláště pro diplomovou práci vynikající počín, a čímž i nereplikovaný nulový výsledek bilingvní nevýhody ukazuje na svoji reálnost. Vyzdvihnout chci také fakt, že studentka práci preregistrovala na OSF, kam také nahrála experimentální materiál. **Metodologii** a zpracování dat hodnotím jako **výborné**.

Práce s odbornou literaturou je adekvátní a nemám k ní výtky. Autorka vhodně cituje nebo parafrázuje, uvádí použité zdroje. Citovaná literatura je relevantní, aktuální, je komentována, kriticky hodnocena a vztažena k vlastní práci autorky. Tento aspekt práce hodnotím také známkou **výborně**.

Formálně je práce naprosto v pořádku, typograficky je příjemně prezentována. Velmi oceňuji přehledné a perfektní grafické zobrazení dat a výsledků. Práce obsahuje všechny nutné části, jazykově je správná (zřídka se vyskytují překlepy, což je dle mého názoru v daném rozsahu a komplexnosti práce omluvitelné). Experimentální materiál je veřejně dostupný, data zdá se zatím ne, ovšem předpokládám, že se bude ještě pokračovat v návazných analýzách a data budou pravděpodobně dostupná posléze (alespoň to doporučuji). **Formální stránku** práce hodnotím jako **výbornou**.

S ohledem na výše popsané navrhuji celkové hodnocení **výborně**.

Práce svou kvalitou a zpracováním bezpečně překonává úroveň závěrečných prací typických pro magisterské studium. Níže uvádím doplňující dotazy, možné body k diskusi (oboje označené jako Q) a body zamyšlení, některé z nichž doufám mohou sloužit jako inspirace pro autorčinu další práci v oboru (pokud se pro ni rozhodne), ať už se současným souborem dat nebo v dalším empirickém výzkumu, a/nebo při zpracování současného výzkumu formou odborného článku (což velmi doporučuji).

Formální stránka, terminologie:

- Doporučuji u každé z analýz zmínit, v jakém SW, případně balíčku, jakou funkcí, byla data analyzována. Zároveň mi někde chyběla informace o kódování kontrastů pro fixní faktory, například pobyt v zahraničí (intuitivně předpokládám 0 = ne, 1= ano, ale explicitní zmínku jsem nenašla).
- **Q:** Není mi jasné, jestli participanti v testu VF byli (částečně) stejní nebo odlišní od participantů v testu pojmenovávání obrázků.
- **Q:** V testu VF je zmíněna písmenná fluence, ovšem není jasné, zda cílem nebylo spíše vyjmenovat slova, která začínají na danou *hlásku* a ne přímo *písmeno*? Viz např. text na straně 43: „U písmenné fluence jsou v zahraničním výzkumu (např. Patra et al., 2018, Portocarrero et al., 2007) nejčastěji využívanými hláskami F, A, S.“ (Tehle aspekt je méně relevantní pro češtinu s transparentním pravopisem než pro některé jiné jazyky.)

Analýza:

- Ve výsledcích pro VF vychází u všech tří písmenných částí docela velký efekt ve stejném směru pro pobyt v zahraničí, čímž se zdá, že může být významnější než

náhoda. Zajímalo by mě, pro dodatečnou post-hoc analýzu, jestli by v souhrnné analýze písmenné VF vyšel efekt pobytu v zahraničí signifikantně (tedy t nad 2), kdyby písmeno bylo specifikováno jako fixní efekt s „random slope“ na participanta (1+písmeno|subject), případně jestli by vyšla interakce pobytu v zahraničí:typu testu v celkové souhrnné analýze, kde by typ testu (písmenný vs. sémantický) byl specifikován jako fixní efekt, taktéž s random slope na participanta (1+typ testu|subject). Velký počet participantů, odhaduji, dovoluje, udělat o něco maximálnější random strukturu modelu, než je tomu teď.

- **Q:** Ve vztahu k bodu výše, zajímalo by mě, jaký má studentka názor na výpovědní hodnotu ad-hoc přidaného faktoru pobyt v zahraničí. Mohl by být víc informativní než sebehodnocená L2 úroveň studentů? Případně proč ano či ne.
- Vedle analýzy reakčních časů (RT) u pojmenovávání obrázků by mohlo být zajímavé provést logistickou regresi (mixovaným modelem), ve které by jako binární závislá proměnná byl úspěch pojmenování každého obrázku (0 necílové pojmenování, 1 cílové), a fixní a náhodné faktory podobně jako v modelu pro RT.

Zjištění:

- **Q:** Práce nenalezla podporu pro „bilingvní nevýhodu“, ovšem jsou patrné náznaky „multilingvní nevýhody“, kdy při zvyšujícím se počtu cizích jazyků, které uživatel ovládá bylo pomalejší vybavování v cizím jazyce. Jaký má na to autorka názor, může spekulovat, proč tomu tak je, případně shrnout, co je známo z přechozí literatury?
- Menší formulační poznámka, na straně 90 autorka píše: „Na základě uvedených výsledků lze konstatovat, že hypotéza 2 byla vyvrácena, protože vysoká znalost cizího jazyka neměla vliv na rychlost pojmenování obrázků v češtině.“ Vyvrátit lze hypotézu nulovou (tedy, že mezi skupinami není rozdíl, případně že daný faktor nemá významný efekt), ve prospěch alternativní hypotézy (tedy, např. hypotézu, kterou autorka definuje jako „hypotézu 2“). Zároveň bych se vyvarovala tvrzení, že určitý faktor neměl vliv, a raději bych opatrněji napsala, „nenalezli jsme statisticky významný vliv daného faktoru“. Tuhle opatrnost doporučuji zvláště s ohledem na to, že současný nulový (ale podle všeho robustní) výsledek je protichůdný k výsledkům z předchozích studií.

V Praze, 28.8.2020, Dr. Kateřina Chládková, MA